

ВСТУП ДО

ЛИСТА ПАВЛА

Филимону

Автор і Назва

У в. 1 зазначені автори — Павло та Тимофій, але використання займенника першої особи однини («Я»), починаючи з вірша 4 і до кінця Листа, вказує на безпосереднє авторство Павла. Заголовок свідчить про особистий Лист до чоловіка, якого звати Филимон. Однак Павло признає прочитати його всій церкві, яка збирається у Филимона вдома (в. 2).

Дата

Імовірно, Лист був написаний п. у 62 р. після Р.Х. одночасно з Посланнями до Колосян та Ефесян. Всі три Послання були відправлені через Тихика та Онисима. Отож, Павло під час написання був в'язнем (див. вв. 1,9,10,13,23) у Римі (Д.А. 27 — 28).

Тема

Основна тема Листа Филимону — сила Євангелії, що змінює життя людей («колись-то він був непотрібний», але «тепер же він дуже потрібний», в. 11) і формує нові стосунки людей (прийняв його «вже не як раба, але вище від раба, — як брата улюбленого», в. 16). Гр. *дуλος* див. в Передмові до УНБ, с. 21.

Ціль, Обставини та Історичний Фон

Филимон був заможним християнином в місті Колоси, приблизно в 161 км (100 м) від Ефеса углиб країни (див. карту на с. 2292). Очевидно, під час трирічного місіонерського служіння Павла у Ефесі (52—55 рр. після Р.Х.) Филимон почув Євангелію та прийняв вістку спасіння. Він почав служити для Христа у громаді в Колосах, відкривши двері свого дому для регулярних зустрічей християн.

Сталось так, що Онисим, один з рабів Филимона, втік до Риму. Імовірно, вкравши у Филимона гроші (чи майно), він став утікачем в одному з найбільш населених міст Римської імперії, сподіваючись уникнути викриття. За доволі визначних обставин — про які не розповідається у Листі, але які, безперечно, свідкують про втручання Господа — Онисим зустрів апостола Павла і став християнином. Зростаючи у пізнанні Христа, Онисим віддавав багато часу та зусиль, допомагаючи ув'язненому Павлу, який знаходився у дуже тяжких обставинах.

Хоча Павло міг і надалі охоче користуватися допомогою Онисима, він розумів його проблеми, що вимагали вирішення, а саме: статус втікача, розірвані відносини зі своїм паном та провина перед ним. Саме тому Павло написав листа, благаючи Филимона побачити та усвідомити ті зміни, що відбулись в житті Онисима, і прийняти його вже не просто як раба, але як «брата улюбленого» (в. 16).

Важко сказати, чи хотів Павло, щоб Онисиму було подаровано повну свободу та визволення (див. примітки на вв. 16 та 21). Проте зрозуміло, що він бажав нових стосунків між рабом та паном, в яких не було б старого розмежування між людьми різного суспільного класу, притаманного тогочасній греко-римській культурі. Безсумнівно, поневолення іншої людини неможливе в атмосфері любові, яку задає цей Лист, тому прохання Павла сприяє формуванню засад для скасування поневолення інших як такого.

Хронологія

	а.в.	30	35	40	45	50	55	60	65	70	75	80
Смерть, воскресіння Христа (33 р. після РХ. [або 30])**		■										
Навернення Павла (33/34*)		●										
Перший візит Єрусалиму Павлом (36/37*)			●									
Другий візит Єрусалиму Павлом (збір пожертв під час голоду) (44–47*)				■								
Перша місіонерська подорож Павла (46–47)				●								
Третій візит Єрусалиму Павлом (апостольський собор) (48–49*)					●							
Друга місіонерська подорож Павла (48/49–51*)					■							
Третя місіонерська подорож Павла (навернення Філімона у Ефесі?) (52–57*)						■						
Павло під домашнім арештом у Римі пише Листа Філімону (62*)									●			
Мученицька смерть Павла в Римі (64–67*)									■			

* дата є приблизною; / вказує або/або; ** див. Дата Роз'яття Ісуса, сс. 1809–1810

Підсумок Історії Спасіння

Стосунки християн мають бути змінені у світлі цієї благодаті, що була явлена для них самих. (Для пояснення «Історії Спасіння» див. Огляд Біблії, сс. 23-26.)

Літературні Особливості

Цей простий за стилем Лист є подібним до звичайних листів, хоча і відрізняється від більш стилізованого літературного формату з п'яти частин, характерного для більшості Послань НЗ. Лист Філімону — це взірць переконання, який ми бачимо на прикладі того, як Павло домагається прихильності пана до слуги, котрий в даних обставинах заслуговує тільки покарання. Павло дотримується стратегії грецьких та римських красномовців тих часів: починає з досягнення взаєморозуміння та прихильності слухачів (вв. 4-10), потім наводить факти, апелюючи до розуму чи інтелекту (вв. 11-19) і нарешті звертається до емоцій (вв. 20-21).

Ключові Теми

1. Основною темою Листа є примирення. Онисим примирився з Богом і тепер знаходиться у процесі примирення зі своїм братом по вірі.
2. Фундаментом прохання до Філімона є християнська чеснота любові (не притаманна римським суспільним нормам). Павло хвалить Філімона за любов, яку той проявив не лише до Павла, але й до всіх місцевих віруючих.

План

- I. Привітання (вв. 1-3)
- II. Подяка та молитва (вв. 4-7)
- III. Прохання Павла до Філімона за Онисима (вв. 8-20)
- IV. Особисті примітки та вітання (вв. 21-25)

Филимону

¹ Павло, в'язень Христа Ісуса, та брат Тимофій, улюбленому Филимону й співробітникові нашому, ² і сестрі любій Апфії, і співвойовникові нашому Архипові, і Церкві домашній твоєї: ³ благодать вам і мир від Бога Отця нашого й Господа Ісуса Христа!

⁴ Я завсіди дякую Богові моему, коли тебе згадую в молитвах своїх. ⁵ Бо я чув про любов твою й віру, яку маєш до Господа Ісуса, і до всіх святих, ⁶ щоб спільність віри твоєї діяльна була в пізнанні всякого добра, що в нас для Христа. ⁷ Бо ми маємо радість велику й потіху в любові твоїй, серця бо святих заспокоїв ти, брате.

⁸ Через це, хоч я маю велику відвагу в Христі подавати накази тобі про потрібне, ⁹ але більше з любови благаю я, як Павло, старий, тепер же ще й в'язень Христа Ісуса. ¹⁰ Благаю тебе про сина свого, про Онисима, що його породив я в кайданах своїх. ¹¹ Колись то для тебе він був непотрібний, тепер же для тебе й для мене він дуже потрібний. ¹² Тобі я вертаю його, того, хто

1-3 Привітання. Лист починається у характерному для Павла стилі, але його адресовано насамперед окремій особі, а не групі віруючих.

1 Про **Тимофія** див. Вступ до 1 Тимофію.

2 Імовірно, **Апфія** — дружина Филимона; **Архип** — його син, який, мабуть, виконував важливе служіння в Колосах (див. Кл. 4:17). **Церкві домашній твоїй.** Через політичний статус християнства церковні богослужіння не проводились в окремих церковних будівлях. Ранні християни збиралися в домах у віруючих. Филимон відчинив двері свого дому в Колосах, а хтось на ім'я Німфан приймав у себе вдома церкву в Лаодикії (Кл. 4:15; див. примітку на 1К. 16:19).

4-7 Подяка та молитва. Перед оголошенням свого прохання, Павло тактовно та з прихильністю вказує Филимону свою подяку (вв. 4-5) та розповідає про свою молитву (вв. 6-7).

6 Слово **спільність** (гр. *койнонія*) в цьому тексті несе в собі широкий діапазон значень, включаючи ідею щедрості, партнерства і товариства, які є результатом спільної віри та життя віруючих у Христі. Павло використовує термін *койнонія* в цьому тексті з тим же змістом, що й в Листі Филип'янам, в уривку, де він хвалить їх за велику щедрість («участь», див. примітку на в. 17) в підтримці справи Євангелії (Флп. 1:5). Тим самим Павло закладає фундамент для свого прохання про Онисима до Филимона. Результатом спільності Филимона стане його глибше **пізнання всякого добра** у Христі, тобто краще розуміння та переживання благослов'я, які Христос має для нього.

7 **серця-бо святих заспокоїв ти.** Любов Филимона до своїх братів по вірі була відома багатьом, що приносило Павлу велику **радість**. Він приймав активну участь в служін-

ні іншим християнам, чим надзвичайно їх підбадьорював. Стосовно «серця» (гр. *спланхнон*) див. примітку на в. 12.

8-20 **Прохання Павла до Филимона за Онисима.**

Павло починає своє прохання, вказуючи на надзвичайну перемену Онисима (вв. 8-12) та його корисність для апостола в ув'язненні (вв. 13-14). Потім Павло роздумує, як Господь втрутився в цю ситуацію, щоб Филимон міг тепер прийняти Онисима як брата у Христі (вв. 15-16), який стане більш потрібний йому. В завершенні свого прохання він закликає Филимона прийняти Онисима, як би той прийняв самого Павла (вв. 17-20).

8-9 **подавати накази тобі.** Павло вирішує нічого не вимагати від Филимона, лише закликає його проявити любов. **Відвага** (гр. *парресія*) означає «відвертість» чи «відкритість» в розмові на складні теми. **старий.** Можливо, Павлу було вже 60 чи більше років; 30 років тому він був «юнаком», Савлом із Тарсу, і підтримував гоніння на Степана та інших християн (Д.А. 7:58).

10 Ім'я **Онисим** означає «потрібний» чи «корисний»; таке ім'я часто давали рабам. Онисим також згадується у Кл. 4:9, він супроводжував Тихика з Листом Колосянам. Слова що **його породив я** (пр. з 1К. 4:15 та Гл. 4:19, де Павло використовує образ мук при пологах) вказують на духовне народження Онисима.

11 **непотрібний... потрібний** (гр. *акхрестос... еухрестос*). Ця гра слів описує життя Онисима до та після навернення. Після обкрадання та втечі від Филимона Онисим виявився «непотрібним», але через покаяння та покору Христу він знову став «потрібним» як для Павла, так і для Филимона. Така переміна дуже яскраво показує силу Євангелії, що змінює життя людей.

12 **серце моє.** Тут вжито не гр. слово *кардіа*, яке зазвичай означає серце, а *спланхнон*, що буквально перекладається-

є неначе серце моє. ¹³ Я хотів був тримати його при собі, щоб він замість тебе мені послужив у кайданах за Євангелію, ¹⁴ та без волі твоєї нічого робити не хотів я, щоб твій добрий учинок не був ніби вимушений, але добровільний. ¹⁵ Бо може для того він був розлучився на час, щоб навіки прийняв ти його, ¹⁶ і вже не як раба, але вище від раба, як брата улюбленого, особливо для мене, а тим більше для тебе, і за тілом, і в Господі.

¹⁷ Отож, коли маєш за друга мене, то прийми його, як мене. ¹⁸ Коли ж він чим скривдив тебе або винен тобі, полічи це мені. ¹⁹ Я, Павло, написав це рукою своєю: Я віддам, щоб тобі не казати, що ти навіть самого себе мені винен. ²⁰ Так, брате, нехай я одержу те, що від тебе прохаю в Господі. Заспокой моє серце в Христі!

²¹ Пересвідчений я про слухняність твою, і тобі написав оце, відаючи, що ти зробиш і більше, ніж я говорю. ²² А разом мені приготуй і помешкання, бо надіюся я, що за ваші молитви я буду дарований вам.

²³ Вітає тебе Епафрас, мій спів'язень у Христі Ісусі, ²⁴ Марко, Аристарх, Димас, Лука, мої співробітники.

²⁵ Благодать Господа Ісуса Христа з вашим духом! Амінь.

ся як «внутрішні органи» (ос. шлунок та кишечник). Це слово несе в собі додаткове значення і свідчить про прихильність, близькість та глибоку любов (пр. з вв. 7,20; Флп. 2:1; Кл. 3:12). Павло улагоджує цю ситуацію не в якості стороннього спостерігача, але людини, дуже прихильної до Онисима.

13-14 не був... вимушений. Павло хоче не примусити, а переконати Філімона, щоб його любов була щирою, а не вимушеною.

15 для того він був розлучився. Тут гр. дієслово вжито у пасивному стані, без чіткої вказівки на виконавця дії. Таку форму можна назвати «божественним» пасивним станом, де за подіями стоїть суверенна воля Господа. Це нагадує історію зради Йосипа братами, що стало причиною його довгого перебування в Єгипті. Після відкриття перед братами Йосип зауважує, що «не ви послали мене сюди, але Бог» (Бт. 45:8).

16 і вже не як раба. Павло міг би сказати прямо: «вже не раба», що ясно б свідчило про його очікування на дарування свободи Онисиму. Стосовно гр. слова *дулос* див. Передмову до УНБ, с. 21. Частка «як» (гр. *гос*) дає Філімонові більше свободи подумати і прийняти правильне рішення, а не просто виконати наказ Павла. Однак зрозуміло, Павло очікував переміни у стосунках між Філімоном та Онисимом, оскільки тепер останній став **братом улюбленим**.

17 друг (гр. *койнонос*) має той же корінь, що і «спільність» (гр. *койнонія*) у в. 6. Добро в Філімонові має проявлятися через його нові стосунки з Онисимом. Як Господь приймає людей заради Христа, так і вони мають приймати один одного (див. Рм. 5:6-11; 2К. 5:16-21; примітка на 2К. 2:10).

18-19 коли ж він чим скривдив тебе наводить на думку, що Онисим не лише втік від Філімона, але, мабуть, вкрав у нього гроші. З їх допомогою Онисим зміг би дістатися Риму та прожити там деякий час. В римському суспільстві жорстоко карали біглих рабів, що часто призводило до їх смерті. Павло просить Філімона зробити щось надзвичайне — пробачити Онисиму борг. (Стосовно рабства у римському суспільстві див. примітки на 1К. 7:21 та Еф. 6:5; Передмова до УНБ, с. 21). **Я, Павло, написав це рукою своєю.** Хоча Павло диктував Листа, а Тимофій, імовірно, його писав (див. Флм. 1), на цьому місці апостол власноруч пише своє власне ім'я. Цим він підкреслює, що дає особисту гарантію **віддати** будь який збиток, завданий

Онисимом Філімону — пропозиція, що вражає своєю надзвичайністю: Павло, бідний в'язень, бере на себе повну фінансову відповідальність за Онисима перед Філімоном, досить заможною людиною. **ти навіть самого себе мені винен.** Павло нагадує Філімону, що саме через його служіння він став християнином. Філімон «винен» Павлу щось набагато важливіше, а саме: вічне життя. У порівнянні з цим борг Онисима є дуже незначним.

20 У в. 7 Павло радіє, що «серця-бо святих заспокоїв ти», а у в. 12 він написав: «я вертаю... неначе серце моє». Тепер у в. 20 Павло звертається до цих образів втретє, використовуючи гр. слово *спланхно* («серце/душа»), і наказує Філімону: **заспокой моє серце у Христі.** Те, що Господь здійснив в житті Філімона, має відтворитись в його стосунках з Онисимом.

21-25 Особисті примітки та вітання. Павло закінчує свого Листа, згадуючи про намір відвідати Колоси (вв. 21-22), і передає вітання від різних співробітників у Римі (вв. 23-25).

21 Деякі вважають, що **і більше** може означати визволення Онисима. Інші гадають, що Павло натакж Філімону відправити Онисима назад послужити Павлу (пр. вв. 13-14). Можливо, Павло навмисно не давав конкретних інструкцій Філімону, щоб той міг самостійно прийняти рішення.

22 мені приготуй і помешкання. Павло очікує визволення з в'язниці і має намір відвідати Колоси. Точно не відомо, чи Павло полишив (або відклав) свої попередні плани вирушити далі на захід до Іспанії.

23 Епафрас був одним із колосян, товаришів Філімона. Господь використав його для заснування церкви в цьому місті (Кл. 1:7; 4:12). Тепер він знаходиться у Римі, як Павлів **спів'язень у Христі Ісусі**. Обставини його арешту невідомі.

24 Марко, Аристарх, Димас, Лука також згадуються у Кл. 4:10,14. Стосовно Марка див. Д.А. 12:12; Аристарха — Д.А. 19:29. Лука, безсумнівно, є автором Євангелії від Луки та Дій Апостолів (див. Кл. 4:14; 2Т. 4:11). Очевидно, що Лука перебував разом з Павлом протягом його дворічного ув'язнення у Римі. Димас, нажаль, згодом покинув Павла, переслідуючи світські цілі (2Т. 4:10).